

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова
Геолого-географічний факультет
Кафедра географії України, ґрунтознавства і земельного кадастру

Дипломна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «бакалавр»

на тему: «**Екологічна освіта та виховання в закладах загальної
середньої освіти в Україні**»

«Environmental education and upbringing in general secondary education
institutions in Ukraine»

Виконала: студентка денної форми навчання
спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія)
Степаненко Діана Сергіївна

Керівник: канд. геогр. наук, завідувач кафедри
географії України, ґрунтознавства і земельного
кадастру Буяновський А. О. _____

Рецензент: к. геогр. н., доц. П'яткова А.В.

Рекомендовано до захисту:
Протокол засідання кафедри
№ 10 від 01.06. 2021 р.

Захищено на засіданні ЕК №
протокол № від 2021 р.
Оцінка _____ / ____ / _____

(за національною шкалою/шкалою ECTS/ бали)

Завідувач кафедри

Голова ЕК

_____ Буяновський А.О.

_____ Адобовська М. В.

(підпис)

(підпис)

Одеса –2021 рік

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП.....	3
1 ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ІСТОРІЇ СТАНОВЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ У СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ В УКРАЇНІ.....	5
1.1 Суть і визначання екологічної освіти в школі	5
1.2 Історія розвитку екологічної освіти та виховання у школі.....	9
2 СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	18
3 АНАЛІЗ ШКІЛЬНОЇ ПРОГРАМИ НА АСПЕКТИ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ.....	23
3.1 Екологічне виховання та освіта в навчальній програмі закладах середньої освіти в Україні.....	23
3.2 Аналіз програми предмету географії на екологічну освіту та виховання.....	27
4 ПЕРСПЕКТИВИ ЩОДО ПОСИЛЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ ТА ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ	36
ВИСНОВКИ.....	48
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	50

ВСТУП

Актуальність дослідження. Однією з найактуальніших проблем сучасності є взаємодія людини з природою. Важливим аспектом у розв'язання проблеми збереження природних ресурсів є освіта людей в області навколишнього середовища, екологічне виховання всього населення, а особливо покоління що підрастає. Екологічна проблема виростає в проблему перетворення стихійного впливу людей на природу, у свідомо, цілеспрямовано, планомірно розвивальну взаємодію з нею. Така взаємодія може бути здійснена при наявності в кожній людині достатнього рівня екологічної культури, екологічної свідомості, формування яких починається з раннього дитинства і продовжується все життя.

Сучасна молодь вступає в епоху не лише бурхливого розвитку науки та техніки, але й негативних наслідків науково-технічної революції та демографічного вибуху. Дедалі більше забруднення атмосфери, гідросфери та літосфери, накопичення величезних об'ємів відходів людської діяльності при одночасному виснаженні майже всіх видів природних ресурсів призвели до розвитку екологічної кризи. Людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість. Сьогодні в усіх розвинених країнах світу екологічна культура стає невіддільною частиною функціональної грамотності населення.

Головними складовими системи екологічної освіти та виховання мають бути її формальна й неформальна частини, форми й методи яких різні, а мета одна: різнобічна підготовка громадян, здатних визначати, розуміти й оптимально вирішувати екологічні та соціально-економічні проблеми регіонів проживання на основі наукових знань процесів розвитку біосфери, здорового глузду, загальнолюдських досвіду й цінностей. Базою для здійснення заходів щодо вирішення цієї важливої й складної державної проблеми повинна стати Концепція екологічної освіти в Україні.

Мета роботи - проаналізувати історію становлення, сучасний стан та перспективу розвитку екологічної освіти та виховання в закладах загальної середньої освіти в Україні.

Мета роботи досягалась через вирішення поставлених **завдань**:

1. Розглянути історію екологічної освіти та виховання в закладах загальної середньої освіти в Україні;
2. Схарактеризувати сучасний стан освіти екологічної освіти та виховання в закладах загальної середньої освіти в Україні;
3. Наведення рекомендацій щодо посилення екологічної освіти та виховання в закладах загальної середньої освіти в Україні.

Об'єкт дослідження: екологічна освіта та виховання у навчальному процесі підготовки школярів у закладах загальної середньої освіти в Україні.

Предмет дослідження: історія становлення, сучасні проблеми та перспективи розвитку екологічної освіти та виховання в закладах загальної середньої освіти в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій вказує на недостатню увагу суспільства до виховання екологічної свідомості у закладах загальної середньої освіти в Україні.

Робота складається з 4 розділів. Зміст роботи розкрито на 52 сторінках, містить 1 рис. та 31 найменування в переліку джерел.

ВИСНОВКИ

За результати проведеного дослідження можна зробити наступні висновки.

1. Екологічна освіта – це і процес, і результат формування екологічної свідомості особистості, що відображає нерозривну єдність між сукупністю знань, норм, уявлень про природу, емоційно-почуттєвого і цілісного ставлення до неї і відповідних умінь, навичок, потреб взаємодії й правил поведінки людини в навколишньому світі. Екологічне виховання учнів вимагає застосування різноманітних засобів педагогічних технологій і компетентностей особистості, спеціальних знань щодо усвідомлення ціннісних норм та орієнтацій природного середовища у його нерозривній єдності з людиною. Саме необхідний підбір програмних результатів навчання екологічного спрямування як обов'язкових з циклу дисциплін загальної професійної та практичної підготовки, так і вибіркового компонента освітньої програми та їх логічна послідовність і дають інтегральну високоякісну можливість формування екологічної освіти та виховання у майбутніх учителів географії, а отже згодом – і у здобувачів загальної середньої освіти.

2. Аналіз історії становлення екологічної освіти та виховання у середній школі в Україні указує, що необхідність екологізації сфери виховання з'явилася дуже давно у працях видатних педагогів. Відомі діячі наголошували на великому суспільному та виховному значенні екології, бо ця наука не лише підвищувала рівень естетичної культури учня, а й сприяла розвитку логічного мислення, уяви. На жаль, не завжди концепції цих педагогів були гідно оцінені владою, й екологічне виховання, що вводилося у школи, часто дуже різнилося з думками видатних педагогів і було застосоване лише частково. Як результат – ми маємо цілі покоління людей з низьким рівнем екологічної самосвідомості.

3. Екологічна ситуація, яка склалася в світі, постійно вимагає швидкої перебудови мислення людства і кожної конкретної людини, формування екологічної свідомості і екологічної культури. У зв'язку з цим екологічна освіта і екологічне виховання стають новим пріоритетним напрямком педагогічної теорії і практики. Відповідно Національна доктрина розвитку освіти у 21-му столітті в Україні одним із ключових питань системи освіти розглядає питання екологічного виховання. У цій системі особливе місце належить школі – найважливішій ланці становлення особистості. Одним із найважливіших завдань сучасної школи є підвищення екологічної грамотності учнів, озброєння їх навичками економного, бережливого використання природних ресурсів, формування активної, гуманної позиції у ставленні до природи.

4. Аналіз програми шкільного курсу географії вказує на широкі можливості цієї навчальної дисципліни у здійсненні екологічної освіти і виховання дітей та підлітків. Як бачимо, шкільна програма з географії побудована таким чином, щоб, закінчуючи курс основної школи, у дітей та підлітків, на підставі знань про географічну оболонку, як про найбільший природно-територіальний комплекс на планеті, та завдяки практичній природоохоронній роботі, відбувалося поетапне становлення екологічної свідомості та екологічної культури, що в подальшому може стати визначальним чинником у ставленні до довкілля, а, можливо, і сприятиме вибору професії у майбутньому. Важлива роль у цій роботі відводиться вчителю географії, адже від його знань, бажання та професійного вміння і залежить формування екологічної свідомості підрастаючого покоління. У системі шкільної географічної освіти формування екологічної свідомості повинно бути безперервним і цілеспрямованим процесом, який підготує екологічну грамотну особистість.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Екологічне виховання в закладі загальної середньої освіти. URL: <https://www.pedrada.com.ua/article/2304-ekologchne-vihovannya-v-zaklad-zagalno-seredno-osvti>.
2. Еміль, або Про виховання URL : <http://www.litdefrance.ru/4/10/723/>.
3. Закон України «Про освіту» 2145-VIII від 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
4. Йоганзен В.Г. Основные принципы и формы природоохранительного просвещения / В.Г. Йоганзен // О преподавании основ охраны природы в педвузах. 1971. Вып. 1. С. 5-7.
5. Колективні творчі справи (КТС) URL: https://studopedia.com.ua/1_206209_kolektivni-tvorchi-spravi-kts.html
6. Копилець Є. Уроки географії, спрямовані на виховання екологічних ціннісних орієнтацій школярів: спроба класифікації / Є. Копилець // Географія та основи економіки в школі. 2011. №11/12. С. 35-38.
7. Корнеєв В.П. Інноваційність – важлива ознака сучасної географічної освіти / В.П. Корнеєв, Л.І. Круглик // Географія. 2009. №17. С. 2-4.
8. Корнус А.О. Оптимізація структури діючої навчальної програми шкільного курсу фізичної географії України / А.О. Корнус, Г.О. Бондаренко // Географічна наука і освіта в Україні: Зб. наук. пр. К.: Фітосоціоцентр, 2000. С. 76-77.
9. Крушніцький М.С. Формування екологічних знань та вмінь сільських школярів у процесі вивчення фізичної географії: автореф. дис. канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (географія)» / М.С. Крушніцький. К. : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2010. 21 с.
10. Курняк Л.М. & Курняк О.А. (2012). Екологічне виховання студентів ВНЗ. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету "Україна", (5), 109-114. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe.

11. Кузьмінський А. І. Педагогіка/ А. І. Кузьмінський, В. Л. Омеляненко. К. Обрій, 2007. 447 с.
12. Кучер Т.В. Экологическое образование учащихся в обучении географии : пособие / Т.В. Кучер. М. : Просвещение, 1990. 127 с.
13. Максимова В. Н. Межпредметные связи в учебно-воспитательном процессе современной школы. М.: Просвещение, 1987. 160 с.
14. Матрусов И.С. Школа и охрана природы / И.С. Матрусов. М. : Знание, 1976. 64 с.
15. Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів: Географія. 6-9 класи. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalnaserednya/navchalni-programy.html>.
16. Навчальний курс «Я і Україна»(1-4 класи) // Початкова школа. 2001, № 8. С.20-24.
17. Навчальні програми для 10-11 класів URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednyaosvita/navchalniprogrami/navchalni-programi-dlya-10-11-klasiv>.
18. Освіта в інтересах сталого розвитку в Україні. URL: <https://ecoosvita.org.ua>.
19. Основи екології. Мягченко О. П. 4.4. Екологічна освіта і виховання в Україні URL : <https://ukrtextbook.com/osnovi-ekologi%D1%97-myagchenko-o-p/osnovi-ekologi%D1%97-myagchenko-o-p-4-4-ekologichna-osvita-i-vixovannya-v-ukra%D1%97ni.html>
20. Основи стійкого розвитку: Навчальний посібник / Мельник Л. Г., Білявський Г. О., Боголюбов В. М., Корінцева О. І., Шевченко С. М. Суми: «Університетська книга», 2006. 654 с.
21. Програмах загальноосвітньої школи URL: <https://osvita.ua/school/program/>
22. Про концепцію екологічної освіти в Україні. Рішення Колегії Міністерства освіти та науки України № від 13/6-9 від 20.12.2001 // «Інформаційний збірник Міністерства освіти та науки України». № 7,

квітень, 2002 р. С. 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v6-19290-01#Text>

23. Система екологічної освіти в Україні URL: <https://geology.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/VED-Tema-10.doc>.

24. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-и т. Т.1. К.: Рад. шк., 1976. 657 с.

25. Теплов Д.Л. Экологическое воспитание старшеклассников в системе дополнительного образования // Педагогика. 2003. № 10. С. 46-50.

26. Тонка Ю.В. Використання інноваційних методів навчання у формуванні екологічної свідомості учнів на уроках географії / Ю.В. Тонка // Таврійський вісник освіти. 2013. №1 (41). С. 259-264.

27. Тренінгове заняття. Ірпінська ЗОШ №5, смт. Ворзель. URL: <https://pryroda.in.ua/ecovyhovannia/2012/10/04/treninhove-zanyattya-za-zhyttya-bez-smittya/>

28. Ушинский К.Д. Человек как объект воспитания / К.Д. Ушинский. В 2-х томах. М.: Просвещение, 1982. 257 с.

29. Юридична енциклопедія: В 6 т. / Ю. С. Шемшученко (голова редкол.). К.: «Укр. енцикл.», 1998. ISBN 966-7492-00-1.

30. Educational Materials. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. URL: www.unesco.org.

31. Stapp, W.B.; et al. (1969). «The Concept of Environmental Education» (PDF). The Journal of Environmental Education 1 (1): PP. 30–31.